

Erindringer fra et liv i Ribe amt og Amerika

Af Kathrine Mathiasen

Nedenstående erindringer er nedskrevet i 1968 af den da 85-årige pens. lærer Kathrine Mathiasen i Vejen. Hendes fulde navn er Gunde Kathrine Antonette - f. Frederiksen. Kathrine som hun kaldes, er født i Tjæreborg 22/11 1882 som datter af den gamle bygmester Søren Frederiksen (Mose) - f. 9/9 1847 i Tømmerby, Sneum sogn. Moderen Ane Nielsdatter er født 25/1 1856 på Strandfogedgården i Allerup, Sneum sogn. Ifølge bogen »Fra det kommunale skolevæsen i Ribe amt« er Kathrine dim. fra Varde 1903. Samme år pøgelærerinde i Stauskede, Gesten. (Fra 1908-10 opholder hun sig i USA). Derefter nogle måneder lærerinde i Røth Elle ved Odder og så fra 1912-21 farmerkone i Argentina. 1921-34 lærerinde i Ø. Gesten, og fra 1934-48 lærerinde i Røj forskole - også Gesten. Kathrine lever nu som enke på »Egely«, Vejen - 101 år gammel.

Fra jeg var to år til fem år, var jeg hos mine bedsteforældre i Allerup¹. Mor havde så meget om ørerne, og vi tre ældste børn kom til verden med knap 1½ års mellemrum. Det der står klarest i min erindring fra min tidligste barndom er, da bedstemoder lå lig. Jeg forstod ikke, hvorfor hun lå så stille med pengestykker over begge øjne. Jeg husker også de mange mennesker der fyldte huset. Efter begravelsen kom jeg igen hjem til Tjæreborg. Vi børn havde et ualmindeligt godt barndomshjem. Vor dygtige og flittige far skånedes aldrig, men han ydede altid det bedste. Han levede mest for sin familie, sit hjem og sit arbejde. Han byggede huse og gårde rundt omkring. Han gik mandag morgen hjemmefra og kom først igen lørdag aften, altid til fods. Om vinteren arbejdede han i værkstedet med at lave døre og vinduer til de huse, der skulle bygges i den følgende sommer. Undertiden lavede han møbler eller polerede ældre møbler op.

Fig. 1. Barndomshjemmet V. Strandvej 7, Tjæreborg. Værkstedslængen er væk, nu er der værksted og benzinst. Personerne er fra venstre: Bendix Frederiksen med cyklen – blev arkitekt og rejste til USA. Kathrines mor Ane med de to mindste – tvillingerne Cecilie og Nielsine. Med hatten faderen Søren Frederiksen (Mose). Derefter Kathrine Mathiasen. Sidst Dorthea, gift med lærer H.H. Pedersen på Krosgårdsmark. Manden med pibe er en karl eller en af de ældre svende (S. Frederiksen var bygmester). Foto i privateje.

Min mor havde noget af en tung skæbne. Hun levede i et lykkeligt ægteskab, men i sin ungdom blev den ene af hendes fødder udsat for så hårdt et tryk, at der gik benedder i den store tå. Det gik så vidt, at der kom løse ben ud af tåen. Ustandselig søgte hun læge, og til tider havde hun de frygteligste smerter. Resten af sit liv måtte hun plages med den dårlige tå. I perioder særlig om sommeren var det knap så slemt, og det kunne mærkes på hendes humør. Der skulle kun så lidt til, så mødte man hendes kønne smil.

Far havde et lidt heftigt temperament. Kom der ham noget på tværs kunne han fare op, men han kom snart ned igen, når mor fik forklaring på, hvad der var i vejen. Hun forstod at lægge en dæmper på hans sind. Dette måtte læredrengene erkende. Efterhånden som vi børn voksede

til, måtte vi gøre nytte både ude og inde. Thea² og jeg kunne ikke altid enes om arbejdet. I 10 års alderen bestemte far og mor, at vi havde godt af at komme lidt bort fra hinanden en sommer. Jeg fik plads i Allerup mølle hos Søren Kjeldsen. De havde to små børn, som jeg skulle passe, og min løn blev 15 kr. for en sommer. Det var rare mennesker, og jeg havde det godt. Da jeg kom hjem, blev de 15 kr. sat i sparekassen. I forvejen havde min bedstefar i Allerup givet mig en sparekassebog, hvorpå der stod 10 kr. Sommeren efter kom Thea ud at tjene hos et par ældre folk i Tjæreborg. Hun skulle passe to køer og hun fik 10 kr. for hele sommeren.

Det var en stor dag, når høet skulle rives nede i engen, så var mor med, og vi kørte derned i naboens køretøj. Naboen var også med til at rive. Mor havde mad og vand til kaffe med, og vi børn samlede pinde og tørt tang nede ved havet. Vi gjorde ild på og satte kedlen med vand over. Det varede ikke længe før vandet kogte, og mor lavede kaffen. Åh, hvor vi nød det. Når høet var kørt hjem, trak vi køerne ned i engen hver eftermiddag. Vi havde gerne en flaske nymalket mælk med til vor mad. Når køerne gik fredelig og græssede nede i engen, gik vi ned til havet. Sommetider badede vi, når vandet var inde, eller vi satte ild på og stegte kartofler og æbler, de smagte herligt, selv om de var lidt sorte. Undertiden byggede vi et tanghus, som vi kunne sidde i, når det regnede. Tang og brædder var der nok af nede ved havet. Der var også andre børn dernede, som passede køer, dem legede vi undertiden med. Da Bendix³ var blevet konfirmeret, kom han i lære, først en tid hos far, men den længste læretid havde han i Esbjerg på et møbelværksted. Om aftenen gik han i tegneskole. Da læretiden var omme, rejste han til Hamborg. Han var da 18 år. I Hamborg arbejdede han 1½ år. Derefter rejste han til Paris, hvor han arbejdede i 3 år, så til London, hvor han var 1½ år.

Så var tiden kommet, da han rejste til Nordamerika, og han kom først hjem på besøg som en gammel mand.

Jeg var hjemme, til jeg var 17 år, så skulle jeg ud at

tjene og lære noget mere. Jeg fik plads i Alslev mølle ved Varde. Der var en ret stor gård til møllen, og vi var 15 daglige folk iberegnet fire børn, en gammel bedstefar, en gammel mandlig slægtning samt to piger foruden møllersvend, en til dampmøllen og karle på gården.

Det var ikke meningen, jeg skulle malke, (det havde jeg lært hjemme), der var en 12 års dreng, søn i gården, som havde taget præmie i malkning. Men da det kom til stykket, blev det mig, der måtte malke i hans sted. Han ville helst være fri. Om sommeren, når den anden pige var i marken, havde jeg somme tider malket 12 køer, inden hun kom om middagen. Der var ca. 20 køer. Når vi vaskede, måtte vi ikke bruge vaskebræt. Det var ikke så mærkeligt, at hænderne led derunder. Når tøjet var vasket, skulle det bæres et stykke ned i haven til skylning, hvor der var en kilde. Der var vandet mere klart end i mølledammen, hvis vand vi vaskede i. Når vaskedagen var forbi, og vi havde spist til aften, stod opvasken fra hele dagen. Fruen havde kun lavet maden, hun ville helst sidde og brodere. Når opvasken var overstået, kunne vi gå ud og malke. For at få mig til at blive et år længere, tilbød fru en mig, at jeg kunne gå ned til skomageren og få taget mål af et par støvler til 15 kr. Dette smigrede mig, men først bagefter anede jeg grunden. Jeg blev der i to år. Lønnen var for det første år 60 kr., for det andet år 125 kr.

Medens jeg var i Alslev mølle, døde bedstefar i Allerup. En ung pige, som var med til begravelsen, havde netop taget sin eksamen som forskolelærerinde. Efter at have talt med hende bestemte jeg, at jeg ville forsøge om det ikke var muligt, at jeg også kunne blive forskolelærerinde. Der var kun et års uddannelse foruden forberedelse. Jeg sagde min plads op, og far hjalp mig, så jeg kunne få de nødvendige penge til uddannelsen. Jeg havde det sidste års løn foruden nogle penge fra det første års løn, og desuden havde jeg ca. 80 kr. i sparekassen. Efter nogle måneders forberedelse hos en lærer i Tjæreborg blev jeg optaget på Varde Forskoleseminarium. Et år efter tog jeg min

Fig. 2. Varde forskoleseminarium 1903. Kathrine Mathiasen sidder som nr. 3 fra venstre i forreste række – skolens yngste elev. Foto i privateje.

eksamen, og samme år om efteråret blev jeg vinterlærerinde i Ferup ikke så langt fra Ejstrup. Jeg var så i Ferup om vinteren. Læreren i Ferup skole fortalte mig, at der var en ledig plads i V. Gjesten, og han syntes jeg skulle tage til Gjesten og tale med skolemyndighederne.

En søndag gik jeg de to mil til Gjesten og nåede sognerådsformandens hus ved middagstid. Sognerådsformanden var lærer i Ø. Gjesten. Der var netop konfirmation i hjemmet, og læreren sagde, at præsten ville komme om eftermiddagen, og så mente han, at jeg kunne køre med præsten til V. Gjesten, så jeg kunne tale med flere af myndighederne. Det skete også, og jeg sov i præstegården om natten, og næste morgen gik jeg de to mil tilbage til Ferup. Læreren havde lovet at tage mine børn de første timer, og det var netop frikvarter, da jeg nåede skolen. Jeg indsendte min ansøgning og blev antaget som vikar i V. Gjesten. Lærerinden lå syg af tuberkulose, hun rejste til sit hjem og døde i sommerferien. I de måneder jeg var vikar, boede og spiste jeg på Gjesten mejeri, som lå i nærheden

af skolen. Jeg gav 65 øre om dagen for kosten. Da lærerinden var død blev jeg lejet for fire år, det var almindelig på det sted, da skolen kaldtes pogeskole i stedet for forskole. Nogle år senere blev den omdannet til forskole. Lønnen jeg fik var 434 kr. + bolig og brændsel om året. De to sidste år jeg var der, fik jeg 50 kr. ekstra om året for håndarbejde med pigerne.

Før de fire år var gået, besluttede jeg mig til at se mig om i verden. Bendix havde skrevet, at jeg kunne komme til Omaha Nebraska, hvor han dengang opholdt sig. Jeg tog ham på ordet og bestilte billet fra Esbjerg til Omaha med ophold i London en nat på et hotel. Rejsen kostede 95 kr. til New York og 145 kr. fra New York til Omaha, der var 2½ døgnstogrejse. Far og mor var jo ikke så glade for, at jeg rejste, men jeg lovede dem at komme hjem om to år. Damperen fra Esbjerg gik til Harwich, derfra rejste jeg med tog til London. Dagen efter med tog til Liverpool, hvor den imponerende damper »Lusitania« lå, den havde fire skorstene og var så mægtig stor. Den var på 28.000 ton og havde 900 mands besætning. Desværre ligger den på havets bund, da tyskerne sænkede den under første verdenskrig. Rejsen over Atlanten tog 7½ døgn, og så sejlede vi forbi Frihedsstøtten og var i New York. Vi blev sejlet ud til en ø, som hed Ellis Island, og der blev vi kigget i øjnene, og vi blev spurgt om, hvor mange penge vi havde – først da kunne vi komme videre med toget. Jeg havde mad med hjemmefra, og da det slap op, kunne vi købe mad ved de forskellige banegårde. Stolene kunne slås ned om natten, og vi kunne leje en hovedpude. Da vi nåede Chicago, fik jeg en dansker, jeg traf, og som havde været i Amerika før, til at hjælpe mig med at få telegrafret til Bendix. Han var også på banegården i Omaha sent om aftenen og tog imod mig. Han boede hos en dansk familie, og der kunne jeg også bo de første dage. Bendix tog fri fra arbejdet og viste mig rundt. Vi så i bladene efter ledige pladser for piger, og dem var der altid nok af. Det endte med, at jeg fik plads på et hospital, hvor danskerens søster var under sygeplejeuddannelse. Det var kun et

lille privat hospital, hvor der højest var 7 patienter og fire sygeplejersker, hvoraf oversygeplejersken var tysker, men hun kunne tale svensk. Jeg skulle lave mad, og hver morgen kom der en mand og tog imod bestilling på fødevarer, der skulle bruges i dagens løb. Den første morgen manden kom, syntes jeg nok, det var et kendt ansigt, jeg så, og da manden forstod, at jeg ikke kunne sproget, spurgte han: De er vel ikke fra Danmark? Så viste det sig, at han var fra Tjæreborg, hans mor vaskede undertiden for mor, og de dage kom han gerne hjem til os for at spise til middag, når han kom fra skole. Da moderen var død, kom han og en bror til Omaha, og de havde fået en god livsstilling. Han fik sin egen forretning, og broderen blev musiker.

Jeg fik fem dollars om ugen på hospitalet og var der et halvt år. Det er efter amerikanske forhold lang tid. En pige kunne den gang med fuld løn forlade sin plads efter en uges forløb. Jeg var i flere amerikanske hjem, og jeg var ikke altid lige heldig. Den sidste plads jeg havde var hos en sagfører. Der var seks børn. Jeg var der i ni måneder, og fik syv dollars om ugen. Bendix og jeg var sammen i otte måneder, han var flink til at tage mig med i biografen om aftenen, en billet kostede kun fem cent, og så havde man lov til at sidde hele aftenen.

Da de otte måneder var gået, giftede Bendix sig med Clara, hendes mor var præsident i dansk søstersamfund, og hendes forældre boede i Clinton Iowa. Jeg var budt med til brylluppet, men da det var langt borte, turde jeg ikke rejse. De bosatte sig langt vestpå, jeg husker ikke navnet. På rejsen dertil gjorde de ophold i Omaha, og jeg hilste på hende. Hun var meget sød og flere gange skrev hun breve til mig. Det var kun så trist, at hun skulle dø så tidligt. Efter Bendix' bortrejse kom jeg sammen med et par danske piger, og vi fandt ned i den danske kirke, hvor den danske ungdomsforening havde lov til at holde sine møder i kælderen. Kl. 8 gik vi op i kirken til gudstjeneste, og bagefter skiftedes pigerne til at lave kaffe i kælderen. Mændene sørgede for brødet, og det blev regnet ud, hvad hver især skulle betale, det var kun en meget beskeden

sum. Om julen holdt præstefamilien juletræ for os nede i kælderen.

Efter to års forløb bestemte jeg mig for at rejse hjem. Jeg rejste sammen med en anden dansk pige, som jeg havde været sammen med nede i kirken. Vi bestemte, at vi på rejsen til New York ville tage ruten over Canadasiden og se Niagara-vandfaldet. Der er jo mange fald, men vi så det største – hesteskofaldet. Vi sad i et anlæg overfor, og hele tiden kom der ligesom en fin støvregn og lagde sig på al plantevækst, som så ualmindelig frisk og kraftig ud.

Vi kom hjem i juli måned, og min lille hund Vaps kom imod mig og sprang opad mig, da jeg kom fra stationen. Den kunne stadigvæk kende mig efter to års forløb. Far og mor var glade for at se mig, og jeg for at se dem. Nu skulle jeg til at se mig om efter noget arbejde. Jeg lånte *Folkeskolen* af min svoger, lærer Pedersen, Krogsgårds-mark skole⁴, og jeg så, at der var en forskolelærerinde-plads ledig i Rørth Elle ved Odder. Den søgte jeg, og jeg

Fig. 3. Kathrine Mathiasen som lærer i Rørth Elle ved Odder i 1909. Hun står yderst til venstre. Foto: A.A. Rask, Boulstrup St.

fik besked på at komme derop. Samtidig havde en anden lærerinde fået samme besked, og mens vi var der, var der indstilling, og jeg blev nummer et. Jeg fik pladsen, men jeg blev der kun i fjorten måneder. Johannes⁵, som jeg havde kendt fra de første år i Gjesten, da han var på mejeriet, var rejst til Argentina, og jeg havde lovet at følge efter, så vi kunne gifte os. I 1912 rejste jeg derover, og jeg kom til at bestyre huset for en ældre ungkarl. Johannes arbejdede på gården, og mens vi var der, blev Harald født. Det var ellers meningen, jeg skulle have været på et fødehjem, mens det stod på, men barnet blev født to måneder for tidligt, og min søster Nielsine, som var kommet til Argentina, tog min plads i nogle dage.

Harald vejede kun fire pund, da han blev født, men da det var om sommeren, voksede han godt til. Der er sommer i Argentina, når vi har vinter i Danmark. Da Harald var ca. et år fik han lungebetændelse, og vi troede, vi havde mistet ham. Da det er en kostbar historie at få læge ud på landet i Argentina, fik vi manden, jeg var hos, til at køre til lægen for at få at vide, hvad vi skulle gøre. Harald skulle have varme omslag hver fjerde time, og hans fødder skulle omvikles med vat. Det var ham umuligt at falde i en normal søvn, hvert øjeblik slog han øjnene op, men han var så svag, at han ikke kunne græde. Vi vågede hos ham i flere nætter. Da endelig krisen var overstået, blev hans øjne fyldt med materie, så de var klistret fast, når han vågnede. Jeg badede dem omhyggeligt med lunken borvand, indtil de var raske. Flere år i hans barndom kunne han undertiden vågne op med høj feber om natten. Så stod jeg op og varmede vand, og gav ham et varmt bad, det satte feberen ned. Hans senere sygdom, tror jeg bestemt, stammede fra lungebetændelsen⁶.

Efter ca. et års tid der fik jeg plads som husbestyrerinde hos en af Johannes' bekendte, og Johannes købte nogle heste og blev vognmand, d.v.s. han kørte sække med korn til stationen for farmerne. Senere lejede vi selv jord og byggede hus. Harald fik engelsk syge og kunne ikke gå ene, før han var fire år. Vi tænkte på at rejse tilbage til

Danmark, så han kunne komme under kyndig lægebehandling, men det var umuligt, da den første verdenskrig rasede, og der var fare for minesprængning. Vor lille pige, som også var født to måneder for tidligt, døde samme dag, hun var født.

Da Harald var otte år, rejste han og jeg hjem. Vi sejlede fra Buenos Aires først i november, og vi var hjemme ca. en måned senere.

Sejladsen over Nordsøen var frygtelig. Jeg var omtrent søsyg på hele turen, som tog 28 timer mod normalt 22 timer. Harald derimod gik oppe og kunne spise. Jeg lå hele tiden og kastede op. Vi kom til Esbjerg om aftenen, og vi var færdige med at komme gennem tolden, så vi kunne komme hjem med 11-toget⁷. Da toget holdt, sagde en passager, at det var Jerne, vi holdt ved, og vi kørte videre til Bramming. Jeg vidste jo ikke, at der i de mellem-liggende år var kommet en station i Jerne. Vi måtte så blive på Bramming station til kl. 4 om morgenen.

Jeg fik Harald anbragt på en bænk med en pude under hovedet og et tæppe over sig, så han kunne sove. Jeg selv sad bare og ventede. Da vi endelig nåede hjem, måtte jeg jo vække far og mor, de vidste ikke, vi kom – men stor var gensynsglæden.

Vi var hjemme nogle måneder, deriblandt en tid hos Thea og Pedersen i Eriknauer skole i nærheden af Hatting, før jeg søgte og fik embedet i Ø. Gjesten skole. Det var først i december 1920, jeg og Harald kom tilbage til Danmark. Johannes ville vente til foråret, da høsten stod for døren i Argentina. Nogle måneder efter at vi var kommet hjem, søgte og fik jeg pladsen som forskolelærerinde i Ø. Gjesten, hvor jeg var i 13 år. Da blev skolen nedlagt på grund af for lavt børnetal, og jeg blev flyttet til en anden skole i sognet, som hed Røj. Lærerinden var netop gået af på grund af alder. I Røj blev vi også i 13 år. Johannes kom hjem i foråret 1921, og han fik plads nogle måneder som mejerist. Så købte han en landejendom i Ø. Gjesten, den havde han i nogle år. Men så kom de dårlige år for landbruget i trediverne, og så solgte han. Han fik

Fig. 4. Kathrine Mathiasen i 1930erne. Hun var lærer i Røj forskole. Foto i privateje.

nu plads som kontrolassistent i Gjesten, efter at han havde været på Ladelund og fået et kursus.

Harald fik sin skoleuddannelse på normal vis. Først to år hos mig, derefter kom han op i centralskolen, indtil han blev konfirmeret. Efter konfirmationen hjalp han sin far på ejendommen i to år. Så blev han indmeldt i Vejen real-skole, og han tog realeksamen efter tre års forløb. Kredslægen i Gjesten hjalp ham, så han ved invalideforsikringens hjælp kunne nå frem til en livsstilling. Hans forstand var der ikke noget i vejen med. Men han havde visse nervøse bevægelser, som han ikke selv var herre over. Invalidforsikringsretten foreslog, at han blev uddannet, så han kunne få etableret et hønseri. Han var i løbet af et par år på tre forskellige hønserier, inden han fik et hønseri i Gjesten, hvor der også var en lille frugtplantage. Det gik helt godt i begyndelsen, men efterhånden havde han megen modgang. Priserne på kyllinger, æg og frugt var så lave, at der ikke kunne blive overskud. Æggene i en rugemaskine blev ødelagt, fordi den elektriske strøm blev af-

brudt på grund af isslag. Han tabte helt modet og bad om at få det afhændet. Det skete, og han gav sig til at sysle med radiofoni, som altid havde haft hans interesse. Han fik et par kursus, som vi økonomisk hjalp ham med på teknologisk institut. Efter fornøden viden startede han et radioværksted i Vejen. Det gav ham tilfredshed og et helt godt økonomisk udbytte. Han var der, indtil han fik skarlagensfeber og døde i 1944 efter fire dages sygdom, knap 32 år gammel.

Året før Harald døde, havde vi købt en byggegrund i Vejen, og vi havde fået haven beplantet, så den kunne vokse lidt til, inden jeg fik min afsked på grund af alder. Det var jo meningen, at Harald skulle bo hos os, derfor ville vi bo i Vejen. I slutningen af 1947 byggede vi hus, og den 6. januar 1948 flyttede vi hertil, det er jo i år 20 år siden. Jeg er nu 85 år og har et ret godt helbred. Sidste år var der vokset en ret stor knude i det ene bryst, jeg fik det ene bryst fjernet ved operation, men heldigvis var knuden godartet, så jeg har ingen mén efter operationen.

Jeg har i flere år søgt øjenlæge, fordi mit syn svækkes. Først var det grå stær, jeg led af, nu er det grøn stær, og jeg går i halvmørke, fordi øjnene skal dryppes fire gange om dagen, så pupillerne kan trække sig sammen. Jeg kan ikke blive helbredt, men drypningen kan holde sygdommen nede. Jeg vil så nødig på et alderdomshjem. Jeg ønsker kun at virke i vort hjem til min tid kommer, og jeg skal herfra.

Noter

1. Gunde Kathrine og Niels Gjørding, Strandfogedgården, Allerup.
2. Søsteren var gift med lærer N.H. Pedersen, Krogsgårdsmark, senere Eriknauer.
3. Broderen Bendix døde 1968 i USA. Han var arkitekt.
4. Gift med søsteren, se Tjæreborgbogen bd. I, s. 120.
5. Kathrines mand Johs. P. Mathiasen f. 10/4 1883 i Gyrstinge.
6. Sygdommen var nærmest »Sct. Veits«.
Harald var meget aktiv indenfor Esperantoforeningen og blev radiotekniker.
7. S.v.s. kl. 23.